

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bijzonder bestraft: context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken

Meiboom, W.E.

Citation

Meiboom, W. E. (2016, June 8). *Bijzonder bestraft: context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken*. s.n., S.l. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/40130>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/40130>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/40130> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Meiboom, W.E.

Title: Bijzonder bestraft : context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken

Issue Date: 2016-06-08

DEEL II

BESCHRIJVING EN KWANTITATIEVE ANALYSE VAN DE RECHTSPRAAK OVER OORLOGSGERELATEERDE MISDRIJVEN EN OORLOGSMISDRIJVEN IN GRONINGSE ZAKEN

HOOFDSTUK 5 FUNCTIONARISSEN BETROKKEN BIJ DE BERECHTING VAN GRONINGSE ZAKEN

5.1 Functionarissen betrokken bij de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden⁵⁸⁹

5.1.1 De procureur-fiscaal in het ressort Leeuwarden: L.W.E.M. Lasonder

In het ressort Leeuwarden werd L.W.E.M. Lasonder op 9 september 1945 bij koninklijk besluit benoemd tot procureur-fiscaal van het ressort Leeuwarden.⁵⁹⁰ Hij was bij de start van de bijzondere rechtspleging al 64 jaar en de oudste van de vijf procureurs-fiscaal.⁵⁹¹ L.W.E.M. Lasonder was niet de eerste keus van J.C. Tenkink en G.E. Langemeijer, die zorg moesten dragen voor de samenstelling van de Bijzondere Gerechtshoven, de procureurs-fiscaal en de advocaten-fiscaal. Zij hadden eerst anderen gepolst. Hun eerste keus was jhr. J.E. de Ranitz, later benoemd tot advocaat-fiscaal in de Kamer Assen. Maar F.F. Viehoff, voorzitter van het Gerechtshof Leeuwarden, schreef in een advies over J.E. de Ranitz dat deze *'nog wat te jong en te wild'* was. Vervolgens was jhr. W.W. Feith gevraagd, maar hij bedankte voor de functie. Jhr. A.H.S. van der Wijck wilde graag procureur-fiscaal worden, maar werd afgewezen. Mogelijk mede vanwege de brief van raadsheer F.F. Viehoff die over jhr. A.H.S. van der Wijck schrijft: *'jhr. A.H.S. van der Wijck is aan de luie kant'*. Uiteindelijk werd L.W.E.M. Lasonder gevraagd. Hij accepteerde de functie.⁵⁹²

De taken die de procureurs-fiscaal moesten uitvoeren, leken ondoenlijk. Het verdelen van de dossiers over alle Kamers van de Tribunalen in Groningen, Friesland en Drenthe en over de Kamers van het Bijzonder Gerechtshof in Leeuwarden, Groningen en Drenthe was een haast onbegonnen taak. Bovendien lagen op het ogenblik dat L.W.E.M. Lasonder geïnstalleerd werd, in september 1945, alle dossiers van de arrestanten uit de provincies Groningen, Friesland en Drenthe al op behandeling te wachten. L.W.E.M. Lasonder probeerde er alles aan te doen om mensen niet te (laten) bevoorrechten door ze eerder voor behandeling aan de parketten aan te bieden.⁵⁹³ Dat bij de verdeling van de zaken fouten zijn gemaakt, moge duidelijk zijn. Maar over het geheel genomen is er een grote hoeveelheid werk verricht.⁵⁹⁴

In het ressort Leeuwarden waren ongeveer 38.000 'politieke delinquenten'. Alleen al in Groningen waren in juli 1945 ruim 18.000 mensen in bewaring gesteld.⁵⁹⁵ In Friesland en Drenthe waren minder personen gearresteerd, want in Groningen waren niet alleen 'politieke delinquenten', maar ook ongeveer 6.000 'Lüneburgers' opgepakt.⁵⁹⁶ Maar ook in Friesland en Drenthe zijn rond de 10.000 mensen gearresteerd.⁵⁹⁷ Het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden telde drie Kamers, het Tribunaal Groningen vijf, het Tribunaal Leeuwarden ook vijf en het Tribunaal Assen drie. Van de 38.000 zaken zijn door de Tribunalen en de Kamers van de bijzondere rechtspleging in het ressort Leeuwarden rond de 10.000 personen berecht.⁵⁹⁸ Bij de drie Kamers van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden zijn

⁵⁸⁹ Voor biografische gegevens van deze functionarissen zie bijlage 2.

⁵⁹⁰ Belinfante 1978, p. 101.

⁵⁹¹ Meihuizen 2003, p. 180.

⁵⁹² MinJus kabinet, inv. nr. 2846, 2849: L.W.E.M. Lasonder werd bij KB van 10-9-1945 benoemd.

⁵⁹³ Kooiman 2000, p. 123.

⁵⁹⁴ Romijn 1989, p. 199-210.

⁵⁹⁵ Groninger Archieven, toegangsnummer 63, Plaatsingslijst van de archieven van organen van het Militaire Gezag in de provincie Groningen: Provinciale Militaire Commissaris in Groningen, 1945-1947, inv. nr. 109.

⁵⁹⁶ In september 1944 naar Duitsland gevluchte NSB'ers.

⁵⁹⁷ Afwikkelingsbureau, p. 264: in Drenthe en Friesland zijn in ieder geval in beide provincies rond de 10.000 mensen opgepakt.

⁵⁹⁸ NRC van 27 september 2011: *Het proces en de strafeisen in de vastgoedfraude*. In deze fraudezaak werden slechts de hoofdverdachten vervolgd. Volgens het OM was ging het vervolgen van alle vijftig verdachten de capaciteit van het OM te boven. Na de oorlog wachtte het OM niet vijftig zaken tegelijk, maar in het noorden van het land alleen al duizenden vaak zware zaken.

1957 zaken berecht: in Leeuwarden 550, In Groningen 596 en in Drenthe 811. En bij de Tribunalen in het ressort Leeuwarden zijn 8.297 zaken berecht, 2.633 door de Kamers van het Tribunaal Leeuwarden, 3.233 door de Kamers van het Tribunaal Groningen en 2.431 door de Kamers van het Tribunaal Assen.⁵⁹⁹

Naast leidinggeven aan het verdelen van zaken over al die verschillende Kamers, moesten ook dossiers naar andere Bijzondere Gerechtshoven of Tribunalen worden gestuurd indien de behandeling en het onderzoek van die zaken in een ander ressort meer geëigend was. Ongetwijfeld heeft L.W.E.M. Lasonder op die manier ook zaken uit andere Hoven en Tribunalen ontvangen. Tot slot waren er zaken waarin de Bijzondere Raad van Cassatie een nieuwe behandeling bevolen had in een ander Bijzonder Gerechtshof. Ook deze zaken moesten zo snel mogelijk behandeld worden.

Daarnaast moest L.W.E.M. Lasonder zich ook nog bezighouden met opsporing van gevluchte of nog niet gearresteerde ‘politieke delinquenten’. Alleen al in de provincie Groningen waren zeker 38 verdachten na hun arrestatie ontvlucht uit internering. Een aantal hiervan was blijvend onvindbaar of naar Duitsland gevlucht.

Maar voor dat L.W.E.M. Lasonder iets aan de berechting van de ‘politieke delinquenten’ kon doen, moest hij eerst nog personeel, huisvesting en kantoorartikelen zien te vinden. Want de regering had dan wel Bijzondere Gerechtshoven ingesteld, maar verder geen richtlijnen voor de inrichting en huisvesting uitgevaardigd.

Tot slot moesten de procureurs-fiscaal aan de Commissie Oorlogsmisdrijven melden welke oorlogsmisdrijven en misdaden tegen de menselijkheid hun binnen hun ressort bekend waren geworden.⁶⁰⁰ Op 29 mei 1945 werd voor Nederland bij koninklijk besluit F85 het Bureau Opsporing Oorlogsmisdrijven (BOOM) in het leven geroepen. De procureur-fiscaal van Leeuwarden moest zijn gegevens doorgeven aan de Subcommissie BOOM Assen. Deze subcommissie verzamelde zo veel mogelijk informatie over mogelijke oorlogsmisdadigers die in Groningen, Friesland en Drenthe misdrijven hadden gepleegd en stuurde deze door naar BOOM Amsterdam.⁶⁰¹

Per 1 maart 1946 kreeg L.W.E.M. Lasonder er drie nieuwe taken bij: beslissen over ‘lichte zaken’, regelen van de verlengingen van de inbewaringstellingen, en beslissen over verzoeken om vrijlating.⁶⁰² Voor de eerste taak werden de tien officieren-fiscaal voor het ressort Leeuwarden aangenomen.⁶⁰³ Van alle ‘lichte’ gevallen moesten de officieren-fiscaal beoordelen of ze voorwaardelijk of onvoorwaardelijk buiten vervolging gesteld konden worden. Na een advies aan de procureur-fiscaal, kon deze besluiten tot (on)voorwaardelijke buitenvervolginstelling. Voor de twee andere taken kreeg L.W.E.M. Lasonder geen extra personeel; dat moesten hij en de al benoemde ambtenaren van zijn kantoor erbij doen.

5.1.2 De advocaten-fiscaal bij de Kamer Groningen: jhr. A.H.S. van der Wijck en J.C. Louët Feisser

Voor de provincie Groningen waren jhr. A.H.S. van der Wijck en J.C. Louët Feisser aangesteld als advocaat-fiscaal. Jhr. A.H.S. van der Wijck was op 10 oktober 1945 benoemd. Vanwege de grote hoeveelheid zware zaken in Groningen werd J.C. Louët Feisser in februari 1946 als tweede advocaat-fiscaal benoemd.⁶⁰⁴

De taken van de advocaten fiscaal waren:

- Voorbereiden van de rechtszittingen;

⁵⁹⁹ Ontleend aan de database van het Centraal Archief voor de bijzondere rechtspleging aanwezig op het Nationaal Archief in Den Haag, 2008.

⁶⁰⁰ Kooiman 2000, p. 32.

⁶⁰¹ Besluit F85, artikel 7: “De Procureurs-Fiscaal der Bijzondere Gerechtshoven doen mededeling van alle zaken, waarvan de verdachte zich niet in het Rijk in Europa bevindt aan den voorzitter der Commissie.” Volgens informatie uit het Centraal Archief bijzondere rechtspleging, heeft BOOM Assen 112 dossiers aangelegd van mogelijke oorlogsmisdadigers en oorlogsmisdaden.

⁶⁰² Besluit F280, artikel 3-5, 18-22.

⁶⁰³ Besluit F280, artikel 14.

⁶⁰⁴ MinJus kabinet, inv, nr. 2846.

- Opstellen van de tenlasteleggingen;
- Opstellen van de strafeis in iedere zaak;
- Bezoeken van ‘politieke delinquenten’ in internering voor het doen van onderzoek;
- Opsporen en dagvaarden van getuigen voor de te berechten zaken door de Kamer Groningen.

Naast J.C. Louët Feisser en jhr. A.H.S. van der Wijck zijn ook anderen opgetreden als advocaat-fiscaal in de Kamer Groningen. In negen zaken is jhr. J.E. de Ranitz, advocaat-fiscaal van de Kamer Assen, in Groningen ingevallen en E. Doorenbos in één zaak. In tachtig zaken is niet bekend wie als advocaat-fiscaal is opgetreden.⁶⁰⁵

5.1.3 Raadsheren en militaire raadsheren

Het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden werd officieel ingesteld op 10 oktober 1945. De start van de werkzaamheden in de verschillende Kamers was echter pas in december 1945.⁶⁰⁶ Het hof had rechtsmacht over de provincies Groningen, Friesland en Drenthe.⁶⁰⁷ In het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden werd, na lang onderhandelen en corresponderen, J. Wedeven benoemd tot voorzitter. Als eerste werd R.P. Cleveringa Pzn. gevraagd. Deze weigerde en adviseerde om F.F. Viehoff te vragen. Ook die weigerde, maar hij meldde tegelijkertijd dat J. Wedeven wel waarnemend president of indien nodig president wilde worden. Hierna werd J. Wedeven benoemd.⁶⁰⁸ Het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden telde drie Kamers: de Kamers Leeuwarden, Groningen en Assen. De drie Kamers functioneerden geheel zelfstandig en los van elkaar. Dit bijvoorbeeld in afwijking van het Bijzonder Gerechtshof Amsterdam. In Amsterdam waren eerst zes en later tien Kamers, maar met één centrale administratie en één centrale registratie van de sententies.⁶⁰⁹

In het ressort Leeuwarden had elke Kamer haar eigen personeel. Ook waren er per Kamer een (of meer) eigen rolboeken en parketregisters.⁶¹⁰ De administratie was bovendien per Kamer in het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden verschillend. In de Kamer Leeuwarden waren de sententies keurig in een aparte serie opgeborgen. In de Kamer Groningen werden de sententies niet apart opgeborgen, maar opgenomen in de dossiers. Dit heeft tot gevolg gehad dat een aantal sententies ontbreekt, omdat de betreffende dossiers (deels) zoekgeraakt zijn. In de Kamer Assen werden de sententies ook in de dossiers opgenomen. Ook hier heeft dit tot gevolg gehad dat een aantal sententies ontbreekt omdat de dossiers zoekgeraakt zijn.⁶¹¹ Heel bijzonder is dat in de Kamer Assen alle gerechtelijke beslissingen, de sententies van de Kamer Assen, de maatregelen van de Tribunaalkamers en de buitengerechtelijke afdoening door de procureur-fiscaal in één serie registers zijn opgenomen. Bestudering hiervan kan een goed inzicht geven in de zaken die van het ene naar de andere instantie verstuurd werden en hoe hierna in deze zaken bestraft is.⁶¹²

Onder voorzitter J. Wedeven van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden werden twee vicepresidenten aangesteld: als voorzitter voor de Kamer Groningen jhr. W.W. Feith, rechter in de Arrondissementsrechtbank te Groningen. Als voorzitter voor de Kamer Assen werd A. Maassen, rechter in de Arrondissementsrechtbank te Assen benoemd. J. Wedeven functioneerde zelf als voorzitter van de Kamer Leeuwarden. Naast het benoemen van de verschillende voorzitters moesten ook bijzondere (militaire) raadsheren benoemd worden. Omdat deze benoemingen steeds weer op problemen stuitten, duurde het een aantal maanden voor alle leden van de diverse Kamers van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden benoemd waren.

⁶⁰⁵ Ontleend aan de dossiers van ‘politieke delinquenten’ berecht door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden.

⁶⁰⁶ De samenstelling van de Kamers van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden heeft door problemen lang geduurd. De benoeming van de procureur-fiscaal was hierbij het grootste struikelblok.

⁶⁰⁷ Besluit F91, artikel 1, 2, 4.

⁶⁰⁸ MinJus kabinet, inv. nr. 2846, brief van 23-7-1945.

⁶⁰⁹ Archief CABR, inv. nr. 78471, 78472 rolboeken van het Bijzonder Gerechtshof Amsterdam.

⁶¹⁰ Archief CABR, inv. nr. 112927, parketregister Kamer Groningen; Archief CABR, weekregisters met sententies Kamer Assen, Tribunaalkamers Assen en buitengerechtelijke afdoeningen; Archief Hamel, inv. nr. 338.

⁶¹¹ Dit betrof bijvoorbeeld voor zaken van H.H. en H.L. berecht door de Kamer Groningen. Van hen zijn geen dossiers aangetroffen.

⁶¹² In de weekregisters van de bijzondere rechtspleging zijn ruim 8600 namen opgenomen van ‘politieke delinquenten’ die beoordeeld zijn via buitenvervolginstelling (met voorwaarden), een tribunaalmaatregel of een sententie van het BG Assen.

De raad van toezicht van de Orde van Advocaten in Groningen spreekt in een brief van 9 augustus 1945 zijn grote ongerustheid uit over mogelijke benoemingen van leidende figuren van de POD in de bijzondere rechtspleging. J.C. Louët Feisser is op dat ogenblik namelijk hoofd van de POD Groningen en T. de Jong Tzn. is zijn rechterhand. Deze brief wordt echter genegeerd.⁶¹³

Volgens het koninklijk besluit van 10 oktober 1945 bestond de Kamer Groningen uit:

Voorzitter:

hr. W.W. Feith, rechter in de rechtbank Groningen

Rechtsgeleerde raadsheren:

T. de Jong Tzn., directeur van een hypotheekbank te Groningen

C.J.J.W. van Groeningen, rechter in de Arrondissementsrechtbank te Groningen

N. Bolkestein, lid van Gedeputeerde Staten van Groningen

Rechtsgeleerde raadsheren- plaatsvervangers:

P. Dorhout, advocaat en procureur in Groningen

W.H. Nagel, ambtenaar bij de Tuchtrechtspraak te Groningen

Militaire raadsheren:

D.A. Camerling Helmolt, luitenant-kolonel der cavalerie

G.D.E.J. Hotz, reserve luitenant-kolone⁶¹⁴

A.F. Steffen, officier-secretaris van het vierde legerkorps te Arnhem, secretaris van een van de Subcommissies van de Commissie Terugkeer Krijgsgevangenen, militair publicist

Raadsheer-Commissaris:

C.J.J.W. van Groeningen, rechter in de rechtbank Groningen

In de praktijk hebben ook anderen zitting gehad in de Kamer Groningen, hetzij omdat ze in een later stadium benoemd waren, of als invaller in de Kamer Groningen zitting hadden:

H.J.H. Nauta, op 1 januari 1946 benoemd tot plaatsvervangend bijzonder raadsheer

J.E. Mulder, op 14 april 1947 benoemd tot bijzonder raadsheer

L.C. van der Schree, op 3 december 1945 benoemd tot militair raadsheer

J. Rotgans, op 19 december 1945 benoemd tot militair raadsheer⁶¹⁵

H.W. Bloemers, raadsheer in de Kamer Assen en burgemeester van Roden

J.B.J. Heijmeijer, raadsheer in de Kamer Leeuwarden van het Bijzonder Gerechtshof en raadsheer in het Gerechtshof Leeuwarden

Uit de correspondentie rondom de benoemingen blijkt dat 'goed Nederlandschap' en een 'onverdachte achtergrond' de belangrijkste selectiecriteria waren voor een benoeming in een Bijzonder Gerechtshof of Tribunaalkamer. Voor de Kamer Groningen betekende dit het volgende: de raadsheren N. Bolkestein, H.J.H. Nauta en hr. W.W. Feith waren van 1942 tot 1944 gijelaar geweest in St. Michielsgestel en dus 'onverdacht' en 'vaderlandslievend', volgens de toenmalige normen. J.C. Louët Feisser was hoofd van de POD en had tijdens de oorlog een onderduiker gehuisvest. T. de Jong Tzn. was vanaf de eerste dag na de bevrijding werkzaam in de politieke opsporingsdienst (POD) onder J.C. Louët Feisser. Zij beiden konden dus ook geacht worden onverdacht Nederlandsgezind en vaderlandslievend te zijn. W.H. Nagel was gedurende de oorlog zeer actief geweest in het verzet en dus ook onverdacht vaderlandslievend. C.J.J.W. van Groeningen en P. Dorhout waren kennelijk ook onverdacht vaderlandslievend, hoewel hierover geen informatie is aangetroffen.

De militaire raadsheren D.A. Camerling Helmolt, L.C. van der Schree en A.F. Steffen waren als krijgsgevangenen van 1942 tot 1945 geïnterneerd geweest in kamp Stanislaw in Polen en dus ook onverdacht Nederlandsgezind. J. Rotgans was wel als militair officier opgepakt in 1942, maar werd na een aantal maanden vrijgelaten vanwege zijn leeftijd. Hij was echter op het ogenblik van zijn sollicitatie naar de functie van militair raadsheer werkzaam voor het Militair Gezag in Hilversum en dus kennelijk ook onverdacht vaderlandslievend.⁶¹⁶

⁶¹³ Archief Personeelsdossiers DGBR, de dossiers over de functionarissen van de Kamer Groningen; Archief BRvC, inv. nr. 11. Dit archief bevindt zich momenteel (april 2015) nog bij het ministerie van Justitie.

⁶¹⁴ G.D.E.J. Hotz ivertrok per 1-2-1946 naar BG Den Haag. Hij werd opgevolgd door J. Rotgans.

⁶¹⁵ Staatscourant 19 december 1945.

Als raadsheer-commissaris leidde C.J.J.W. van Groeningen (aanvullende) onderzoeken naar de verdachten op verzoek van de Kamer Groningen. Ook moest hij, indien de Kamer Groningen dit noodzakelijk achtte, aanvullende getuigenverklaringen afnemen. Daarnaast besliste hij over het al dan niet verlengen van de inbewaringstelling. De bezoldiging van de leden van de Kamers van de Bijzondere Gerechtshoven kwam slechts moeizaam op gang. Uit de personeelsdossiers van het Directoraat-Generaal voor de bijzondere rechtspleging, blijkt dat de leden van de Kamer Groningen tot aan 1948 voorschotten kregen. Pas in 1948 werd de maandelijkse bezoldiging een feit.⁶¹⁷

5.1.4 Ambtelijk personeel

Niet alleen de bijzondere (militaire) raadsheren moesten worden benoemd, maar ook het ondersteunende personeel moest in oktober 1945 nog worden aangenomen.⁶¹⁸ Net als de raadsheren en de advocaten-fiscaal werd ook het ondersteunend personeel slechts op een tijdelijk contract aangenomen. Voor het gehele Bijzondere Gerechtshof Leeuwarden werd benoemd als:⁶¹⁹

Griffier

F.A. Ebbinge, griffier van het Kantongerecht te Meppel

Substituut-griffiers

N. Boekholt, tot dat ogenblik substituut-griffier in de Arrondissementsrechtbank Leeuwarden

E. Caalen, tot dat ogenblik waarnemend griffier van het Kantongerecht te Den Haag

A. Veenhoven, tot dat ogenblik substituut-griffier van het Kantongerecht te Groningen. A. Veenhoven heeft gedurende het bestaan van de Kamer Groningen gefungeerd als griffier in de Kamer Groningen. Naast A. Veenhoven fungeerde G.E. Mulder, de latere hoogleraar strafrecht, ook (parttime) als griffier.

Als *ambtelijk medewerkers* in Groningen werden onder de griffier aangesteld:

A.E. van der Heide, F. Th. Mulder, G. Dijkstra, H.G. Berghuis, J. Uildriks, J. v.d. Borg, J. Oostra, A. Hofman en R. Hendriks-Lijzenga.⁶²⁰

5.1.5 Problemen met huisvesting en met kantoor- en transportmiddelen

De huisvesting van de Kamer Groningen was, zoals voor alle Kamers van alle Bijzondere Gerechtshoven, een groot probleem. Jhr. W.W. Feith moest, als voorzitter van de Kamer Groningen, onderhandelen met B.P. Enklaar, de voorzitter van de Arrondissementsrechtbank in Groningen, om zittingsruimte te krijgen voor de bijzondere berechting.⁶²¹ De gesprekken tussen jhr. W.W. Feith en B.P. Enklaar verliepen soms moeizaam, maar uiteindelijk bereikten ze een akkoord. Bij de aanvang van de eerste zitting van de Kamer Groningen op 19 december 1945 bedankte jhr. W.W. Feith dan ook de voorzitter van de Arrondissementsrechtbank voor het welwillend ter beschikking stellen van de grote zittingszaal. Tot aan de opheffing van de Kamer per 1 juli 1949 hebben de zittingen aan de Oude Boteringestraat 44 plaatsgevonden. Aanvankelijk kreeg de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof eenmaal per week de beschikking over de grote rechtszaal. In oktober 1947 werd dit uitgebreid tot twee dagen per week, in verband met de grote hoeveelheid nog niet afgedane zaken.⁶²² Onder de rechtbank waren zes cellen. Deze hebben gedurende de berechting door de Kamer Groningen steeds overvol gezeten met 'politieke delinquenten' die op hun berechting wachtten, of in de te berechten zaken moesten getuigen.⁶²³

⁶¹⁶ MinJus kabinet, inv. nr. 2846.

⁶¹⁷ Archief Personeelsdossiers DGBR, dossiers van de functionarissen van de Kamer Groningen.

⁶¹⁸ Archief Personeel MinJus, inv. nr. 33.

⁶¹⁹ Provinciale Almanak voor Groningen, nv. Erven B. van der Kamp, Groningen, 1944-1949. In de Almanak 1946 en 1947 staat M.P. Vrij wel als bijzonder raadsheer genoemd, hoewel hij geen raadsheer was en H.J.H. Nauta, J. Rotgans die wel in de Kamer Groningen benoemd waren, is niet opgenomen. Datzelfde geldt voor advocaat-Fiscaal J.C. Louët Feisser.

⁶²⁰ MinJus kabinet, inv. nr. 2846.

⁶²¹ W.W. Feith, Jubileum van een gerechtshofgebouw, in *Rechtsgeleerd magazijn Themis, Tijdschrift voor publiek- en privaatrecht*, 1956, p. 21-38 behandelt de periode dat de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden in dit gebouw was gevestigd.

⁶²² J. Schoemaker, Inventaris van het bedrijfsarchief van de Arrondissementsrechtbank Groningen, (1924) 1940-1990 (1993), inv. nr. 458; Archief CABR, inv. nr. 112925; M. Brinks, E. Guns en P. Scholte, A. Mulder, *Verzetsman in uniform*, uitgave Herinneringscentrum Westerbork/Stichting Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen, 2001, p. 27-30.

⁶²³ J.A. Kroesen en R. Steensma (red.), *De rechtbank in de Oude Boteringestraat, het gebouw en zijn bewoners*, Omnia uitgevers

Het was in het zwaargheavende Groningen van 1945 bepaald niet eenvoudig om kantoorruimte, bureaus, stoelen, typemachines, papier en transportmogelijkheden (auto's en fietsen) te vinden en benzine en banden voor de auto's.⁶²⁴ Op 19 september 1945 kregen de rechters en de 'bureelchef' van de rechtbank Groningen twee binnen- en twee buitenbanden voor een fiets. In die tijd een geschenk.⁶²⁵ Typerend voor de administratieproblemen was de brief van Van Westerling, een lid van de POD (Politieke Opsporings Dienst) Amsterdam. Van Westerling wilde een aantal verhoren afnemen bij 'politieke delinquenten' die in de strafgevangenis Groningen geïnterneerd waren over door hen in Amsterdam gepleegde daden. Hij schreef een brief aan de raadsheer-commissaris van de Kamer Groningen, C.J.J.W. van Groeningen, waarin hij aangaf dat hij zelf wel een typemachine en een griffier mee zou nemen voor de verhoren in Groningen, omdat hem ter ore was gekomen dat in Groningen ernstige problemen waren met kantoorapparatuur en menskracht.⁶²⁶ Zelfs na de opheffing van de Kamer Groningen in juli 1949, mocht de kantoorapparatuur niet meeverhuizen naar de rechtbank. Alles moest ingeleverd worden bij de Dienst der Domeinen: typemachines, lampen en bureaus. Want ook in 1949 was er aan dit soort zaken nog een groot gebrek.⁶²⁷

5.2 Functionarissen betrokken bij de behandeling van de cassaties van zaken van de Kamer Groningen

5.2.1 Procureur-fiscaal en advocaten-fiscaal

Op 12 juni 1945 werd het benoemingsbesluit genomen voor de Bijzondere Raad van Cassatie en de Bijzondere Gerechtshoven in Amsterdam en Den Haag. In dit besluit werd A.M. baron van Tuyll van Serooskerken benoemd tot procureur bij de Bijzondere Raad van Cassatie. Zijn taak was *'te waken over de handhaving en uitvoering der wetten en reglementen bij de Bijzondere Raad van Cassatie en bij de Bijzondere Gerechtshoven. Hij geeft daartoe de noodige bevelen aan de procureurs-fiscaal bij de Bijzondere Gerechtshoven, welke deze verplicht zijn na te komen.'*⁶²⁸ A.M. baron van Tuyll van Serooskerken heeft echter, door opdrachten van de regering en de Parlementaire Enquête Commissie Regeringsbeleid 1940-1945, weinig tijd gehad voor zijn taak als procureur-fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie.⁶²⁹ In slechts 10 van de 206 cassatiezaken van vonnissen van de Kamer Groningen is hij opgetreden als vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie.

Verreweg de meeste zaken heeft G.E. Langemeijer op zich genomen, namelijk 136 van de 186 zaken waarin de naam van de vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie bekend is. Tot juni 1947 was G.E. Langemeijer de enige advocaat-fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie. D.J. Veegens, advocaat en raadsheer-plaatsvervanger bij de Bijzondere Raad van Cassatie, fungeerde daarnaast in twee zaken in 1946 als waarnemend advocaat-fiscaal.⁶³⁰ De zaken stapelden zich echter op. Om de werkdruk van G.E. Langemeijer te verminderen werd op 18 juni 1947 W.P. Bakhoven benoemd tot tweede advocaat-fiscaal. W.P. Bakhoven was tussen 12 juni 1945 en juni 1947 advocaat-fiscaal geweest bij het Bijzonder Gerechtshof Amsterdam en dus goed ingevoerd in de bijzondere rechtspleging. W.P. Bakhoven fungeerde in 31 Groningse zaken (voor zover nu bekend) als vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie.

Uit de cassatiezaken van de Kamer Groningen blijkt dat niet alleen G.E. Langemeijer, Bakhuizen en af en toe D.J. Veegens als (waarnemend) advocaat-fiscaal gefungeerd hebben. Ook de raadsheren H.F.M. baron van Voorst tot Voorst, F.Q. den Hollander en H.F.W.D. Fischer zijn als waarnemend advocaat-fiscaal opgetreden. Bij de 206 Groningse zaken die in cassatie berecht zijn, is 11 maal voorgekomen dat

Groningen, 2002, p. 99; Archief CABR, inv. nr. 112925.

⁶²⁴ Faber en Donker 2010, p. 31: "Wat dat betreft zou er over de schrijfmachine – en hoe men daar in die tijd aan kwam – een studie op zich te schrijven zijn."

⁶²⁵ Archief CABR, inv. nr. 112925.

⁶²⁶ Archief CABR, inv. nr. 78779.

⁶²⁷ J. Schoemaker, Inventaris van het bedrijfsarchief van de Arrondissementsrechtbank Groningen, (1924) 1940-1990 (1993), inv. nr. 457.

⁶²⁸ Besluit D62, artikel 17 lid 1 en 2; Een overzicht van alle conclusies is te vinden in: Archief BRvC, inv. nr. 341-352. Dit archief bevindt zich momenteel (april 2015) nog bij het ministerie van Justitie.

⁶²⁹ Archief Tuyll, de inleiding.

⁶³⁰ Archief CABR, inv. nr. 74669, 71521 + 74695.

een waarnemend lid van het Openbaar Ministerie als raadsheer fungeerde.⁶³¹ Dit houdt in dat in 5% van de zaken een niet-wettelijk benoemde advocaat-fiscaal is opgetreden. Hoe deze waarneming in de bijzondere rechtspleging juridisch geregeld was, heb ik niet kunnen achterhalen. In bijzondere omstandigheden is het voor een rechter of raadsheer op dit ogenblik nog steeds mogelijk om als waarnemend lid van het Openbaar Ministerie op te treden. Dat moet dan wel na aanbeveling van de procureur-generaal goedgekeurd worden door de minister van Justitie.⁶³² Maar gezien deze huidige procedure zal dit zich tegenwoordig zeker niet zo vaak voordoen als tijdens de bijzondere rechtspleging.

5.2.2 Raadsheren en militaire raadsheren

De samenstelling van de Bijzondere Cassatie Kamers bij de behandeling van cassaties van de 206 zaken van de Kamer Groningen, waarbij cassatie was ingesteld en niet was ingetrokken, was als volgt.⁶³³:

Voorzitter

H. Haga of J.H.W. Verzijl

Waarnemend voorzitter (in tegenstelling tot de officiële aanstelling)

D.J. Veegens, G. Scholten, W.P.J. Pompe, J.K. Onnen, J.A.G de Vos van Steenwijk, S. van Brakel en A.L.M. van Berckel

Raadsheren

F.M. baron van Asbeck, A.L.M. van Berckel, S. van Brakel, G.H.A. Feber, G.K. Fikkert, H.F.W.D. Fischer, S.N.B. Halbertsma, W. van Hall, F.J. Heeris (!)⁶³⁴, A.F. van Hoorweg, F.J. de Jong, J.E. Jonkers, R. Kranenburg, W.J.A. Kernkamp, J.A.L.M. Loef, M.W. Mouton, C. van Nievelt, J.K. Onnen, W.P.J. Pompe, B.V.A. Röling, W.J. Scholten, A.M. baron van Tuyll van Serooskerken (!)⁶³⁵ D.J. Veegens, J.H.W. Verzijl, L. Vliegthart, J.A.G de Vos van Steenwijk, F.M. Westrouen van Meeteren

Militaire raadsheren

P.W. Best, P.A. van Driest, F.J. Heeris, D. Tollenaar, A. Vos, H.G. Winkelman⁶³⁶

5.3 Functionarissen betrokken bij de tribunaalberechting in Groningen

5.3.1 Samenstelling en huisvesting

Het Tribunaal in Groningen was verdeeld in vijf Kamers: drie Kamers in Groningen, één Kamer in Veendam en één in Winschoten.⁶³⁷ Volgens het Tribunaalbesluit (E101) zouden juristen en leken zitting hebben in de Tribunalen. Nagestreefd zou wel moeten worden dat de voorzitter van elk Tribunaal een jurist was. De voorzitters hoefden geen strafrechtjurist te zijn, als ze maar jurist waren. Maar de leden van de Tribunalen hoefden volgens het Tribunaalbesluit niet juridisch geschoold te zijn. Deze leden moesten bij voorkeur gerekruteerd worden uit oud-verzetssmensen en mensen die binnen eigen kring groot gezag genoten en goed bekend waren met de situatie ter plaatse.

De samenstelling van de Kamers van het Tribunaal Groningen was op 26 september 1945 afgerond.

Voorzitter van het Tribunaal werd H. Koppius, advocaat in Groningen.⁶³⁸

Over de samenstelling van de Tribunaalkamers in Groningen is, in de woorden uit het verslag afkomstig van de Commissaris van de Koningin in Groningen, E.H. Ebels, *‘overlegd tussen N. Bolkestein als lid van Gedeputeerde Staten van Groningen namens de Commissaris van de Koningin en de vier kantonrechters in Groningen. Daarnaast is schriftelijk advies ingewonnen bij de georganiseerde illegaliteit, vooraanstaande figuren van diverse godsdienstige en politieke overtuiging in de provincie.*

⁶³¹ 267 personen zijn in cassatie gegaan van hun sententie in de Kamer Groningen.

⁶³² WET van den 18den April 1827, op de zamenstelling der Regterlijke magt en het beleid der Justitie, artikel 119.

⁶³³ Ontleend aan informatie uit de dossiers van ‘politieke delinquenten’ berecht door de Kamer Groningen en Archief BRvC, inv. nr. 11. Dit archief bevindt zich momenteel (april 2015) nog bij het ministerie van Justitie.

⁶³⁴ F.J. Heeris was eigenlijk militair raadsheer, maar heeft dus ook in één Groningse zaak in cassatie als raadsheer gefunctioneerd.

⁶³⁵ A.M. baron Van Tuyll van Serooskerken was procureur-fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie, maar heeft dus ook in één Groningse zaak in cassatie als raadsheer gefunctioneerd.

⁶³⁶ Ontleend aan de zaken van personen berecht door de Kamer Groningen.

⁶³⁷ MinJus kabinet, inv. nr. 2839; Archief CABR, inv. nr. 79201.

⁶³⁸ www.anp-archief.nl/page/2296030/nl, KB van 26 september 1945.

*De bedoeling was immers dat in de diverse Kamers verschillende beroepen, bevolkingstakken, godsdienstige overtuigingen en politieke stromingen opgenomen zouden worden.*⁶³⁹

Voorzitter van de tweede Kamer werd H.B. Siebers, van de Derde Kamer J.R. van der Wal, van de vierde Kamer J. van Zaaijen en van de vijfde Kamer W. Pont. Plaatsvervangend voorzitters werden: P. Dorhout, J.G. Husselen, J.W. Bok en W.J. Benes.

De voorgestelde leken-leden van de Tribunaalkamers in Groningen waren:

- N.G. Addens, landbouwer in Bellingwolde en uit vrijzinnige kring;
- L.J. Amerika, hoofd ener school in Groningen en uit sociaal democratische kring;
- A.W. Biewenga wzn., landbouwer te Garshuizen, gemeente Stedum en uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring;
- H. Brouwer, voorman van de gemeentereiniging in Groningen en uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring;
- W. Brouwers, opzichter bij de waterafvoer van de provinciale waterstaat in Veendam en uit sociaal democratische kring;
- Ir. J. Diekman, onderdirecteur van 'Gembo' in Winschoten en uit katholieke kring;
- G. Dijksterhuis, ambtenaar van de Provinciale voedselcommissie te Groningen en uit sociaal democratische kring;
- N.G. Doornbosch, winkelier in Veendam en uit vrijzinnige kring;
- J.G. Folkeringa, metaalbewerker in Winschoten en uit sociaal democratische kring;
- G. Geerlings, timmerman bij gemeentewerken in Groningen en uit sociaal democratische kring;
- J. de Geus, inwoner van Groningen en uit communistische kring;
- H. Goudkuil, hoofdredacteur van *De Waarheid* in Groningen en uit communistische kring;
- W.J. Koppius, bankier uit Groningen en uit vrijzinnige kring;
- A. Kriegsman, deurwaarder in Winschoten en uit vrijzinnige kring;
- mw. P. Kuipers-Klapwijk, onderduikgever aan leden leiding *Trouw*, weduwe van de onderdirecteur van de MTS in Groningen en uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring;
- E.J. van der Laan, boekhouder in Groningen en uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring;
- W.H.L. Leemhuis, koopman uit Groningen en uit vrijzinnige kring;
- G.W. Medendorp, uitvoerder van de burgerbouw in Groningen en uit katholieke kring;
- B.J. Mengerink, directeur van een woningbouwvereniging in Groningen en uit sociaal democratische kring;
- T. Nabring, inspecteur van *Het Vrije Volk* in Groningen en uit sociaal democratische kring;
- J. Oostindjes, handelsreiziger uit Haren, uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring;
- H. Ottenvanger, onderwijzer in Veendam en uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring;
- J. Spa, assuradeur uit Groningen en uit katholieke kring;
- J. Suurmeijer, accountant in Veendam en uit vrijzinnige kring;
- Mej. R.C.M. Tellegen, lerares in Groningen en uit vrijzinnige kring;
- J.H. Top, accountant in Groningen en uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring;
- A.D. Veenhof, commies bij de belastingdienst in Groningen, uit christen democratische kring;
- L. ter Veld, controleur bij de Arbeidsinspectie in Groningen en uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring.

Twee personen die gevraagd waren om zitting te nemen in een Tribunaalkamer namen deze benoeming niet aan. De eerste was J. Spa, assuradeur in Groningen. In zijn plaats werd daarom mejuffrouw. H.M.J. Gerner voorgedragen en benoemd. Volgens de brief van de Commissaris van de Koningin in Groningen genoot zij in katholieke kringen veel vertrouwen. Ook H. Goudkuil, hoofdredacteur van *de Waarheid* aanvaardde zijn benoeming niet, omdat hij inmiddels verhuisd was naar Rotterdam. In zijn plaats werd voorgedragen J. Bork, politiek instructeur van de Communistische Partij Nederland in Groningen.

⁶³⁹ MinJus kabinet, inv. nr. 2839; Tribunaalbesluit, artikel 10, lid 3.

Na oktober 1945 zijn er nog diverse wijzigingen geweest onder de leden van het Tribunaal, maar op hoofdlijnen bleef de samenstelling vrij constant. Nieuw waren in 1947 A.H. Koning, uit Groningen en E. Post uit Winschoten. Twee weken later, volgde de benoeming van nog twee nieuwe leden, M. Jansma, arts te Warffum en P. Bolt, arts te Groningen.

De voorzitters van de Kamers regelden in onderling overleg de verdeling van de leden over de vijf Kamers. Negen leden waren afkomstig uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring, zeven leden uit vrijzinnige kring, zeven leden uit sociaaldemocratische kring, vier leden uit katholieke kring, één lid uit christendemocratische kring en twee leden uit communistische kring. Dit laatste, leden van een Tribunaalkamer van communistische huize, was een unicum in Nederland. In geen enkel ander Tribunaal waren communisten vertegenwoordigd.

Bij de Tribunaalkamers in Groningen zijn drie vrouwen benoemd, namelijk: mw. M. Kuipers-Klapwijk, weduwe van de onderdirecteur van de MTS in Groningen en uit gereformeerde en rechtzinnig hervormde kring, mej. R.C.M. Tellegen, lerares in Groningen en uit vrijzinnige kring, mej. H.M.J. Gerner, uit katholieke kring.⁶⁴⁰ Dit betekent dat tien procent van de leden van het Tribunaal Groningen vrouw was. J.P. Meihuizen stelt in zijn boek *Noodzakelijk Kwaad* dat er ook vrouwen benoemd zijn in Tribunalen, maar vrijwel uitsluitend in het westen van het land.⁶⁴¹ Maar dus ook in Groningen.⁶⁴²

De leden van het Tribunaal werden op 29 december 1947 herbenoemd voor 1948. En vervolgens werd besloten dat de Tribunalen opgeheven moesten worden. Uiteindelijk werden niet alle Tribunalen op dezelfde datum opgeheven. Voor het Tribunaal Groningen viel het doek op 1 juli 1948. De berechting was echter nog niet voltooid. Een nieuw opgerichte Bijzondere Strafkamer van het Kantongerecht Groningen nam vanaf dat moment de afwerking van de niet gevonniste zaken over. Deze Bijzondere Strafkamer heeft vervolgens nog tot 1 juli 1949 Tribunaalzaken berecht.

Zoals ook voor de Kamer Groningen en de Bijzondere Raad van Cassatie het geval was, bleek het huisvesten van de Tribunaalkamers een groot probleem. Alle Kamers van de Tribunalen moesten ergens ruimte voor de zittingen en voor de administratieve taken zien te vinden. De Tribunaalkamers werden veelal in kantongerechten, gemeentehuizen of andere openbare instellingen gehuisvest. Datzelfde gold voor de Hoge Autoriteit. Het vinden van een werkplek voor de ambtelijke ondersteuning van de Hoge Autoriteit vergde veel overredingskracht.

Uiteindelijk vestigden de drie Groningse Kamers van het Tribunaal zich in het gebouw van de rechtbank aan de Oude Boteringestraat 44 in Groningen. Het moet daar, met de rechtbank én de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden én de drie Tribunaalkamers wel overvol geweest zijn! De vierde Kamer, in Veendam, vond een werkplek in het gemeentehuis van Veendam. En de vijfde Kamer, in Winschoten, vestigde zich in het Kantongerecht in Winschoten.⁶⁴³ Het kantoor van de secretaris van het Tribunaal was gevestigd aan de Marktstraat 19 in Groningen. Onder de secretaris functioneerde per Kamer van het Tribunaal een adjunct-secretaris. Deze plaatsvervangende secretarissen van het Tribunaal waren: P. Dorhout, advocaat en procureur te Groningen, J.C. Hummelen, advocaat en procureur in Groningen, J.W. Bok, voorzitter van de Raad van Beroep te Groningen en J.W. Benes, advocaat en procureur te Hoogezand.⁶⁴⁴ Daarnaast bleken, zoals bij alle colleges werkzaam in de bijzondere rechtspleging, ook voor de Tribunaalkamers in Groningen transportmiddelen een groot probleem. In het overzicht van de Tribunalen, opgemaakt door J. Meuleman, medewerker van het DGBR, staat bij de gegevens over het Tribunaal Groningen apart vermeld dat ze de beschikking hebben over één auto.⁶⁴⁵ Kennelijk was dit bijzonder genoeg om apart op te nemen. Hoe vijf Tribunaalkamers samen met één auto moesten doen, wordt er niet bij vermeld.

⁶⁴⁰ MinJus kabinet, inv. nr. 5966; KB van 20 september 1945.

⁶⁴¹ Meihuizen 2003, p. 195.

⁶⁴² MinJus kabinet, inv. nr. 2839.

⁶⁴³ Provinciale Almanak voor Groningen, 1946, p. 170-171.

⁶⁴⁴ MinJus kabinet, inv. nr. 5966; KB 20 september 1945, Afdeling A.S. Kabinet, nr. 418 C.

⁶⁴⁵ Archief DGBR, inv. nr. 1549.

5.3.2 Hoge Autoriteit voor het ressort Leeuwarden: T. de Jong Tzn

De Hoge Autoriteit voor het ressort Leeuwarden (waaronder Friesland, Groningen en Drenthe vielen) werd uiteindelijk T. de Jong Tzn.⁶⁴⁶ Hij werd, nadat een aantal anderen deze post geweigerd had, benoemd per 1 april 1946.⁶⁴⁷ De Tribunalen in het ressort Leeuwarden waren al eind 1945 begonnen met hun werkzaamheden. T. de Jong Tzn. begon dus met een grote achterstand aan zijn werk. Hij verrichtte zijn werkzaamheden als Hoge Autoriteit vanuit zijn woonadres. Als ambtelijke ondersteuning had hij twee tijdelijke krachten, die in de rechtbank van Groningen aan de Oude Boteringestraat hun werkzaamheden verrichtten.

De Hoge Autoriteit moest zijn goedkeuring geven over de opgelegde maatregelen van alle Tribunaalkamers in het ressort Leeuwarden. Stemde hij in met de maatregelen, dan verleende hij aan het vonnis zijn Fiat Executie: goedkeuring om de maatregel uit te voeren. Hij kon ook een wijziging in het vonnis aanbrengen en het daarna goedkeuren. Dit is in Groningen veelvuldig gebeurd met de hoogte van de verbeurdverklaringen.⁶⁴⁸ Daarnaast kon hij het vonnis helemaal afkeuren en het voor herbehandeling naar een andere Kamer van het Tribunaal Groningen sturen. Na de opheffing van het Tribunaal Groningen werd de taak om Fiat Executie te geven over een maatregel in het geval van Groningen overgedragen aan de procureur-generaal van het Gerechtshof Leeuwarden. Deze had echter niet de opgebouwde expertise van de Hoge Autoriteit. T. de Jong Tzn. moest echter, ook na de opheffing van de Tribunalen, wel advies blijven geven bij verzoeken om gratie van Tribunaalmaatregelen en verzoeken om vermindering van verbeurdverklaringen.⁶⁴⁹

5.4 Werkdruk voor de functionarissen werkzaam in de bijzondere rechtspleging

In 1945 waren ruim 120.000 Nederlanders aangehouden en in bewaring gesteld, waarvan 38.000 in het ressort Leeuwarden. Hoewel de regering zelf de lastgeving voor arrestatie had goedgekeurd, werd ze toch overvallen door dit grote aantal geïnterneerden. Alle functionarissen in de bijzondere rechtspleging – bijzondere raadsheren, militaire raadsheren, procureur-fiscaal, advocaten fiscaal en al het ondersteunend personeel – hebben gedurende de hele bijzondere rechtspleging onder grote druk hun taak verricht. De druk werd niet minder in de loop van de jaren, maar nam eerder toe. Niet alleen was er de druk van de grote hoeveelheid te behandelen zaken, maar ook de druk van politiek en burgers om de zaken snel en streng te berechten. De regering legde grote druk op de berechting door haar oproepen om de rechtszaken zo snel mogelijk af te ronden. De Nederlandse bevolking wilde dat de collaborateurs met de Duitse bezetter en degenen die oorlogsgelateerde misdrijven hadden gepleegd, snel en streng berecht werden. En dat terwijl het de functionarissen aan werkelijk al het benodigde basismateriaal ontbrak, zelfs verlichting.⁶⁵⁰

Bij het begin van de berechting in het ressort Leeuwarden lagen bij de procureur-fiscaal in Leeuwarden, bij de advocaten-fiscaal en bij de secretarissen van de drie Tribunalen de dossiers in grote stapels op elke plek die beschikbaar was. Er waren eenvoudigweg te veel zaken om ze geordend in kasten op te bergen. Zoals G.R. Nubé, advocaat-fiscaal in Leeuwarden het in 2005 verwoordde: *‘In de eerste chaos na de oorlog lagen de dossiers verspreid over de vloer, want kasten waren er nog niet in het geïmproviseerde gerechtsgebouw. Je moet je voorstellen: er komt plotseling een lawine van zaken op je parket neerdalen. De achterstand van vijf jaar oorlog. Het was wel eens benauwend, hoe krijgen we hier goed de vaart in?’*⁶⁵¹

De raadsheren, de procureur-fiscaal en de advocaten-fiscaal hadden vrijwel allemaal naast hun aanstelling in de bijzondere rechtspleging ook nog hun oorspronkelijke functie. T. de Jong Tzn. had

⁶⁴⁶ Voor biografische gegevens van T. de Jong Tzn, zie bijlage 2.

⁶⁴⁷ Archief DGBR, Inv. nr. 31.

⁶⁴⁸ Archief CABR, de sententieregisters van de Tribunaalkamers in Groningen, inv. nr. 78199-78204, 78207-78212, 78214-78215.

⁶⁴⁹ MinJus kabinet, inv. nr. 5959; Archief van de Rechtbank Groningen, Correspondentie serie B, 1946, 1-3-1946.

⁶⁵⁰ J.C. Louët Feisser verzoekt op 9 mei 1947 (!) om ook op zondagen zijn *eigen* motor te mogen gebruiken om overleg te plegen over de zaken met de voorzitter van de Kamer Groningen of kampen of gevangenen te kunnen bezoeken. Daarvoor moet hij namelijk een vergunning hebben om benzine te krijgen. Het verzoek wordt afgewezen. Procureur-fiscaal L.W.E.M. Lasonder heeft in 1947 nog steeds niet de beschikking over een auto. Archief CABR, inv. nr. 112912, 9 mei 1947 en Archief CABR, inv. nr. 112912, 2 februari 1947.

⁶⁵¹ www.geschiedenis24.nl/andere-tijden/afleveringen/2005-2006/De-laatste-doodstraf.html.

alleen al binnen de bijzondere rechtspleging twee taken, naast zijn raadsheerschap was hij Hoge Autoriteit in het ressort Leeuwarden. Bovendien was hij kantonrechter in Groningen.⁶⁵² Alleen de militaire raadsheren hadden geen functie naast hun militair raadsheerschap. Maar zij moesten in korte tijd een heel nieuwe taak leren beheersen. Ze waren niet gekozen op hun juridische kennis en hebben zich het ambt van raadsheer eigen moeten maken tijdens de werkzaamheden van de Kamer Groningen op bovendien een geheel nieuw strafrechtsterrein. De advocaten-fiscaal jhr. A.H.S. van der Wijck en J.C. Louët Feisser hebben onder hoge druk gewerkt om de stroom aan dossiers in goede banen te leiden, goede en volledige tenlasteleggingen te formuleren en strafeisen op te stellen.⁶⁵³ Bovendien moesten advocaten-fiscaal aanwezig zijn als een persoon werd geëxecuteerd. Het bijwonen van de executies heeft voor een grote geestelijke druk op de advocaten-fiscaal gezorgd.⁶⁵⁴ Gelukkig bleek het ondersteunend personeel in Groningen bij de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden heel trouw, ondanks hun tijdelijke aanstellingen, beroerde werkomstandigheden en de trage en bepaald niet riant salariering. Uit archiefonderzoek op het Ministerie van Justitie is gebleken dat een groot deel van het ambtelijk personeel in Groningen geen ontslag nam of solliciteerde naar andere functies in de commune rechtspleging, waar ambtenaren wel een vaste aanstelling kregen. Ze bleven zelfs toen ze, zoals de secretaris van T. de Jong Tzn. als Hoge Autoriteit, eerst slechts een half salaris uitbetaald kregen en vervolgens helemaal geen salaris meer.⁶⁵⁵ De schoondochter van jhr. W.W. Feith herinnert zich dat W.W. Feith de periode van de bijzondere rechtspleging als zeer zwaar ervaren heeft en dat hij het gevoel had, dat hij door elke avond en het hele weekend te werken, zijn gezin tekort gedaan heeft. Ook de (klein)kinderen van J. Wedeven, J.C. Louët Feisser, jhr. A.H.S. van der Wijck, N. Bolkestein en D.A. Camerling Helmolt herinneren zich dat hun (groot)vaders enorme hoeveelheden werk verzet hebben in deze periode. Bovendien hebben alle functionarissen, volgens de gesprekken door mij gevoerd met familieleden, deze periode als zeer zwaar ervaren. Vooral het eisen, uitspreken en de executie van de doodstraf viel allen zwaar.⁶⁵⁶

⁶⁵² De Jong, Deel 12 Epiloog, eerste helft, p. 545; Archief CABR, inv. nr. 112925, Toespraak van jhr. W.W. Feith gehouden op 20 juni 1949 bij de opheffing van de Kamer Groningen; MinJus kabinet, inv. nr. 5891.

⁶⁵³ Informatie van de dochter van jhr. A.H.S. van der Wijck en dochter en zoon van J.C. Louët Feisser.

⁶⁵⁴ Ontleend aan gesprekken met de dochter van jhr. A.H.S. van der Wijck en de kinderen van J.C. Louët Feisser in 2010 en 2012.

⁶⁵⁵ MinJus kabinet, inv. nr. 5959.

⁶⁵⁶ Gesprekken met (klein)kinderen van de jhr. W.W. Feith, J.C. Louët Feisser, jhr. A.H.S. van der Wijck, N. Bolkestein en D.A. Camerling Helmolt; Archief Gratie, inv. nr. 4 richtlijnen ten uitvoerlegging van de doodstraf.